

José Luis Alvarez Enparantza "Txillardegi".

LUIS OTAEGI

Txillardegi: Gizona traszendentzia eta heriotzaren arteko kontradikzioan bizi da

PAKO ARISTI

—57an "Leturiaren egunkari ezgunkari ezkutua" argitaratu huen. Zein egoeratan idatzi huen eta zer erreflejatu nahiean?

—Garai hartan literatura asko irakurtzen nian. Urte haietan soldaduskara joatea portunatu zitzaidan eta gogoratzen nauk joan aurretik Koldo Mitxelenarekin hizketan egon nintzela, liburu batu itzuli behar nuela eta abar, eta berak esan zidakean ezetz, serbait berria sortu behar nuela esan zidan. Nik ez nian inoiz ezer sortzea planteatu, eta esan nioan Mitxelenari, "Baina nik zer kontatu behar det". Soldaduskara joan eta han, hiru astetatik bat baterian pasatzen nian, alferrez egin ninduan eta. Egun guztia lubre izaten nian, eta mendian geundenez, pake santuan. Cabo Prior-en geunde eta hantxa idatzi nian Leturia. Sei hilibetetan amaitu nian. Idatzi ahala emazteari bidaltzen nizkioan orriak eritziak jakiteko. Garai hartan esistenzialismoa oso modan zegoen eta nik asko irakurri nizkian Unamuno, Sartre piska bat, Hildegard. Liburuan gehien influitu zidatenak Unamuno eta Hildegard izan hituen.

Gaia kristau esistenzialismoa duk, oso modu simbolikoan kontatua. Miren pertsonaia duk baina sinbolo bat, Parisera joatea ere simbolikoa

Karrera amaitu eta Jose Luis Alvarez Enparantza "Txillardegi" soldadu abiatu zen Ferrolera, alferrez gisa. Cabo Prior inguruko mendietan bere lehen nobela idatzi zuen, "Leturiaren egunkari ezkutua", euskal nobelagintza gai aldetik erabat berrituko zuena eta Saizarbitoriarekin batera euskal nobela berriaren sustraiak errotuko zituen. Gero linguistikaren bide sakonetan ibili zaigu 8 urtez eta orain berriz literaturgintzan hasketotan da gure literaturaren idazle klasiko hau. Esistenzialismoak markatu du bere nobelagintza baina hurrengo nobelan Euskal Herriko egoera soziala erreflejatu nahi du bere krudeltasun osoan. Ea tinta berriak ateratzen dizkion luma zaharrari.

duk, Paris nobela horretan aurrerapena eta jakituriaren mundua duk.

—Soldaduskak permititu zian nobela bat idaztea?

—Bai. Han bakar bakarrik nengoen, kezkarik gabe, karrera amaitu berria, politika derrigorrez utzita neukan. Garai hartan Ekin sortua zegoen eta ez nian joaterik izan Parisen Agirrek antolatatu zuen bilerara. Pakean nengoen garai hartan.

—Ezagutzen huen euskal literatura?

—Orduan ez zegoen euskal literaturarik. Oso urria huen, Jon Etxaide, Mirande, horrelako batzu. Basamortu bat huen euskal literatura.

Ni leporaino negoen basarrikeriekin, euskaldunak. Oso ondo zegoen baina hori ez zen Euskal Herri guztia, zati txiki bat baizik. Interesantea huen baserri mundua baina euskeraren etorkizuna kalean

zegoen eta zegok gaur ere, Aresti ere konturatu huen horrekin eta alderdi horretatik berdin pentsatzen genian, bera Bilbon jaioa, ni Donostian, eta euskara hiritartzea, eta ni ere konziente ninduan horrekin eta helburu hori oso garrantzitsua izan huen Leturia idazterakoan. Krutwing-ek esaten Orixeren "Euskaldunak" poemataz "es la apología del jehismo", eta hori zen gure artean zegoen giroa. Nobela europarra egin nahi nuen, kaletarra, jendearen problemekin, gure literaturaren lehenengo aldiz agertzen da Paris.

—Leturia ez duk nobela adolezente bat?

—Gauza askotan bai, hori normala. Bestalde asko esan duk ere ez duela batere erreflejatzen Euskal Herriko giro politikoa. Ez da ahaztu behar frankismo betean geundela, ni politikan sartua nengoen, eta orduan sortu zen eta ni sortzaileetarikoa bat nintzen. Ezin zen egoera po-

litikoaz hitzegin. Zentzura pasatzeko aina agiten zen.

—60an "Peru Leartzako" argitaratzen duk. Leturiaren haria jarraitzen duk?

—Bai. Tipo bat enpresa batean lan alu bat egiten ari da, aspertuta, berak ez du ikusteko gizonaren azken prolema munduan dirua denik, inportantea duk bizitzeko bai, eta oso determinantea. Prolema hori kendu ezker prolema metafisikoa agertzen dira. Tipo honi holako batean loteria tokatzen zaio, aberats bihurtzen da eta orduan agertzen zaizkio izkutuko prolema metafisikoa. Leturiaren prolema bizi dik honek ere. Gizonaren tragedia agertu nahi nian. Oso Sartrianoa duk gaia. Lehenengo bi nobela hauen artean ez zegok salto haundirik, biak lehenengo pertsonan idatziak zeudek eta gaia ere berdintsua duk. Garai hartako nahiko nobela modernoak dituk.

—69an "Elsa Scheelen" argitaratzen duk eta joera filosofiko hori baturtu egiten duk ezta?

—Bai, jendeak ere esaten zaikean oso zaila zela sinbolismo hori eta nobela normal bat egiteko, eta Elsa Scheelen egin nian, emakume baten bizitzari buruz, Gainera Euskaltzaindikoa saria irabazi zian. Baina ez diat uste nere nobelarik onena denik. Azkena, "Haizeaz Bestaldetik" hobe duk. "Elsa Scheelen"-ek duena hizkera helduago bat duk, ez zailago baizik helduagoa. Nobela klasiko bat duk, pasadizoz egindako nobela bat, eta ez forma ez sinboliko aldetik ez duk batere zaila. Nobelarik arruntea duk. Belgican idatzi nian, eta bertako zenbait gauza erreflejatzen dizkiat, apezgoaren egoera adibidez. Pertsonaia, emakume bat, apaiz batekin liatzen da. Garaiaren lekuko duk nobela hau.

—Azken nobelara iristen gaituk, "Haizeaz Bestaldetik" deritzana eta heuk esan duenez, hire nobelagintzako onena...

—Nobela sakonena duk, sinbolistena. Mami gizonaren kasa munduan duk. Haserako nobelan joera hartzen dik, eta usten diat Leturia eta Haizeaz Bestaldetik nahiko antzekoak direla, baina sentido askotan "Haizeaz" oso berria duk. Prolema metafisikoa agertzen duk, gizonak infinitoa, treszendentzia bilatzen dik, Nobela horretan tipo bat hil

